

A FÁNCSY-FÉLE SZÍNLAGGYŰJTEMÉNY A M. NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

DR. VÉRTESY JENŐTŐL.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában van egy tizenhat kötetre terjedő színlaggyűjtemény; négy kötetje negyedré, a többi folio, az első színlap kelte 1829. július 23., az utolsóé 1844. december 31., durva nyomás durva papíron, de érdekes adalékok szintörténetünk egyik legfontosabb korából: a vándorévek utolsó s az állandó színház első esztendői, tizenhatodféle évi műsor. Ez a *Fáncsy* Lajos színlaggyűjteménye.

Fáncsy, a Nemzeti Színház tagja, majd művezetője, nem tartozott a legragyogóbb tehetségek közé, de azért az első sorban is becsülettel megállotta helyét. Nem maga volt abban a romantikus korban, a ki a nyugalmas otthont, a biztos kenyérkeresetet föláldozta a művészi dicsőségért. Őri család sarja, orvosnak készült, hogy megittasuljon a színpadi lámpák fényétől, a dicsőség lázától s hűszesztendő s korában beálljon az öreg *Könyves* Máté színtársulatába, a Nemzeti Színjátszó-társaságba. Sugár termete volt, csengő szép hangja és nagy intelligenciája. Hamlet azt mondja a színészeknek, hogy a szenvedély forgószele közepett is bizonyos mérsékletre kell törekedni és annak simaságot adni, mert minden olyas túlzott dolog távol esik a színjáték czéljától. *Fáncsy* dicséretesen felfogta ez arany szabály értelmét, a mi annál inkább becsületére válik, mert az akkori közönség szenvedélyesen tapsolt a túlzott, szemforgató, színfalhasogató, patetikus játéknak. *Fáncsy* szerencsésen elkerülte ez örvényt, ez irány nem hagyott nyomot játékán, épen úgy, a hogy a hosszú vándorlás, nélkülözés nem tette durvává őt magát sem. A Nemzeti Színház későbbi művezetőjét talpig gavallérnak és gentleman-nek ismerték mindenkor.¹

¹ *Szigligeti* Ede: Magyar színészek életrajzai (Olcsó Könyvtár).

A vándorévek első állomása Losonc. Ez esztendő július 26-án már Nyéken ütik föl sátorfájukat. Néha rövidek az állomások. Augusztus 29-én már Székes-Fehérvárott vannak. Deczember 6-ától Váczon játszanak. 1830. január 27-én *Fánecsy* Miskolczon vendégszerepel, február 6-án az egész társaság is ott vesz szállást. Április 12-én Eger a székhelyük, május 13-án visszatérnek Miskolczra. A július 7-i színlapon Borsod vármegyei színjátszó társaság nevet váltanak. Most Sátoralja-Újhelyen vannak, július 10-én Sárospatakon, 27-én Ungvárott, augusztus 2-án újból Sátoralja-Újhelyen, 10-én Miskolczon, megint a Nemzeti Színjátszó-társaság néven. Szeptember 8-án Nagyváradon vannak. A színi czédula jelenti, hogy a társaság összekapcsolódik a nagyváradival. A hely épen úgy változik, mint a társaság s mint az igazgatók. Most *Külényi* Dávid az igazgató, a híres *Külényi*, a *Déryné* sógora. Szeptember 11-étől a szomszédos Várad-Olasziban tartanak előadást, október 2-án Miskolczra kerülnek vissza, hol már régi ismerősök. E hó 28-án Rozsnyón vannak, deczember 5-étől két előadást Pelsőczön tartanak, 21-én Miskolczon folytatják. 1831. január 16-án Debreczenbe kerül *Fánecsy*, a hol sokat fog még játszani s majd Pestről is szívesen le-lejön vendégszerepelni. Június 2-án Nyiregyházán játszanak, egy estén Tokajban (dátum hiányzik), majd szeptember 18-án Miskolczra érkeznek. 1832. július 7-én Sárospatakon időznek, 1833. április 15-én *Fánecsy* Pozsonyba megy, május 17-én Győrbe. Szeptember 2-án Pesten játszik a városi játékszínben, 12-én a budai társulatnál vendégszerepel, majd oda is szerződik. 1834. deczember 14-én Miskolczon működik a Nemzeti Színjátszó-társaság. *Fánecsy* mint vendég lép föl. 1835. január 19-én Kassára megy velük. Május 17-én Nagyváradon játszanak, augusztus 1-én pedig Debreczenben az új színházban. 1836. május 14-én *Fánecsy* visszatér Budára az előbbi társasághoz. Ez voltaképen a kassai színjátszó-társaság volt, ez időben a legjelesebb s ez adta túlnyomó részben a Nemzeti Színház művészeit. *Fánecsy* most már itt is marad állandóan, csak 1837. február 13-án megy Debreczenbe hosszabb s május 6-án Pécsre rövidebb vendégszereplésre. A Nemzeti Színház augusztus 22-iki ünnepélyes megnyitását ő is játszik mind az »Árpád ébredésében«, mind a *Schenk* »Belizárjában«. Itt megszűnnek a vándorévek.

Nyolcz esztendő, mely alatt *Fáncsy* színészi egyénisége teljesen kifejlett. A színészettörténet kutatójának csak halvány adatok állnak rendelkezésére: egykorúak nyilatkozatai, melyek ilyen szempontból soh'sem egész megbízhatóak és képek meg színlapok, melyek a színésznek csak külsejét és szerepét mutatják. *Kántorné* szép jövőt ígért *Fáncsynak*, mert sokat tanult s a *Kántorné* hatalmas, öserőtől duzzadó tehetsége éles ítélőképességgel párosult.¹ *Fáncsy* sokat játszott és sokfélét, a minek mindig kétes az értéke: egyfelől sokoldalúságra tanít, mesterré tesz a sok gyakorlat, másfelől a fejlődést gátolja, mert átmenet nélkül való. Első szerepe a »Losonczon a gyapjúvásár« című vígjátékban Bodó káplár. Fiatal hősöket és szerelmeseket játszik, mindjárt az első napokban ő Mátyás király a *Szentjóni Szabó* sok készüllettel, de még több naivsággal írt darabjában; fejedelmi szerepeket általában sokszor kap, ha a szerep kevésbé fontos is, mert hangja és alakja van hozzá. Vígjátékokban is gyakran adja az első szerelmezt, ő játsza a *Shakespeare* »Makranczos hölgyében« Petrucchiót, illetve a német átdolgozás szerint Eröss öbesterit. Ez átdolgozás kegyetlenül bánik ugyan *Shakespeare* ifjúi erőitől forró, jókedvű darabjával, de így is *Fáncsy* jó ízlését bizonyítja, hogy ezt választja jutalomjátékaul. A magyar történelem daliás alakjait sokszor személyesíti, ő Hunyadi László, Juranics Lőrincz (*Körner* »Zrinyijében«), Szapáry Péter. *Grillparzer* kísérteties »Ósanyájában« Jaromir szilaj, féktelen szerepét adják neki, a »Figaro lakadalmában« Cherubint, a szerelmes apródot, a *Vörösmarty* »Vérnászában« Banó deákat. Ime egész skálája a szerepeknek a hősszerelmeztől a bönvivantig. Sőt próbálkozik a legnagyobb feladattal, minden idők legnagyobb szerepével, Hamlettel. Alakításáról sok elismeréssel írnak.² A Nemzeti Színházban nem játszottta már. Bizvást elhihetjük, hogy átértette s nem ábrázolhatta rosszul. A vándorévek utolsó idejében kezd közeledni későbbi szerepköre: a jellem és cselszövő szerepek felé, így *Schiller* drámáiban: a »Haramjékban« ő a szörnyeteg Moor Ferencz és a »Fiescoban« Muley Hasszán, a szerecsen. A színészet zsenge korában *Schiller*-nek épen fiatalkori munkái voltak kedvesek, de e két

¹ *Szigligeti*: I. m.

² »Honművész« 1835. I. 31. l.

szerep valóban hálás. Moor Ferencz a Jago s a III. Richárd összeolvasztott torzképe az idegekre ható jelenetekkel, a szerecsen ellenkezőleg csodálatosan reális: közönséges piszkos rabszolga gonosztevő, felülmulthatatlan humorral megalkotva. Ha *Fáncsynak* jutalomjátéka van, rendesen valami értékesebb művet választ, de ha vendégszerepel, javarészt a *Raupach* és *Halm*-féle rémdrámákban lép föl, hiszen ez kell a közönségnek, erre tódulnak. Ki veheti tőle rossz néven? Környezetében élt, mint többékevésbé mindenki.

Mialatt külföldön állandó színházak voltak, a magyar színész a vándorélet kenyerét ette.

A magyar színészelet egészen sajátos valami. Lelkes írók és hazafiak működése ellenére sincs még itt művelt társasélet, igazi közönség. A színháznak hely néhol csak kegyelemből jut. Rendesen a fogadók nagytermében szoktak játszani. A helyárak nagyon olcsók, első hely 40—50 krajczár, a páholyokat se merik 1—2 forintnál magasabb áron adni. Vidéki urak kutyáikkal járnak a teátrumba (1830. máj. 21-i színlap). Komáromban biztosítják a közönséget, hogy a harmadik hely el lesz kerítve a többitől (1833. máj. 27.). A színészek mindenáron keresik a közönség kegyét s óriási reklámmal dolgoznak. Ez ugyan általános vonás, de a formája sajátosan magyarrá teszi. Nem egyes nagyurak kedvében járnak, hanem az egész vármegyéében, a közre hivatkoznak, a magyarságra appellálnak. Minden a hazafias érzésbe torkollik, s ez a legnagyobb reklám.¹

A másik érdekes szempont a szemmel látható haladás. A XIX. század első fele Magyarország legjelentősebb ideje. Az akkor élő emberek szemmel láthatták, hogy az idő a mesebeli nagy csizmában halad előre. Gyűjteményünk is ad ehhez adalékot. 1829—30-ban még félbarbár állapotokat tükröztet vissza. Teljesen silány a műsor, rozoga a színpad és gyöngö a színtársulat. Ez az első színésznemzedék, egyes kivételektől eltekintve, jórészt műveltség nélkül való. Rémségesen szavaltak s a közönséghez olyan stílusban szóltak, mint manapság a népies levelezőkönyvek, mikor

¹ Déryné naplója. (Kiadta *Bayer* József.) — *Bayer* József: A nemzeti játékszín története. Bpest, 1887. — *Váli* Béla: A magyar színészet története. Bpest, 1887.

szépen akarnak beszélni. És mire megnyílik az állandó, a Nemzeti Színház, már van műsor, van társulat. Minket persze hogy nem elégít ki, de nem rosszabb, mint a német színpadok, a melyekből táplálkozott. Az utolsó időben kezdett érvényesülni a francia hatás s már volt néhány számottevő eredeti darabunk is. A második színésznemzedék állott elő, tele sok túlzással, fiatalos szelességgel, de fiatalos erővel, tüzzel és tehetséggel is. A hazafias érzés ösztökélte a közönséget, hogy színházba járjon, az írókat, hogy írjanak, fordítsanak és ez érzés megteremtette gyümölcsét. A sok polyvából megmarad a szem. A gyűjtemény, a melyben lapozunk, sok érdekes emléket mutat; a kezdődő színjátszás ez, mely a német lovag-, vitézi- és látványos nézőjátékok jegyében indult meg. Csodálatosképen egyik-másik túlélte korát s mosolyogva emlékszünk vissza gyermekkorunkból dühöngő zsarnokokra, lebontothajú szűzekre, vörösinges hóhérokra és fehérlepedős kísértetekre.

Jellemző, hogy ez első színlapokon a legtöbb színjátéknak nincs a szerzője megnevezve. A közönséget még jobban érdekelte, hogy mit játszanak? Czimük jó hangzatos van, azt meg kell adni. Kivált a vígjátékoknak: »A vétkesek a száz aranyos csókkal«, »A mokus vagy a völegény kandallóban«, »Oroszlány és a jókedvű pinczemeszter« stb. A műformák is csábítók. Van históriai rajzolat, igen mulatságos estvéli időtöltés, erkölcsi vígjáték stb. A színlapokon hangsúlyozzák, hogy a hazafiak mozdítják elő a nemzeti szent czélt. Lesznek nagy némaképletek görögtüzzel. Télen külön kiírják, hogy a nézőhely be lesz fűtve. Az »Oroszlány és a jókedvű pinczemeszter« cz. nézőjátékban az oroszánynak »sok és mesterséges jelenései lesznek« Id. *Horváth* úr fogja játszani. (1829. december 27.)

Már az első évben is *Kotzebue* a főbálvány. A színpad története nem ismer írókat, a kit gyakrabban játszottak volna. Pedig a későbbi divatos színpadi írók mind felülmúlták. *Kotzebue*ban nincs meg a *Scribe* szelleme, a *Dumas* père leleménye vagy a *Sardou* jellemző képessége. Tehetsége azonban föltétlenül volt, vígjátékaiban igen sok a jó ötlet, az egészséges észjárás ellentétben komoly művei mesterkéltséggel érzélgősségével. A mi közönségünk naivsága nagyon megérteti népszerűségét. *Katona* csak úgy csodálta, mint *Berzsenyi*. *Shakespeare*-előadás egy

van ez esztendőben, a már említett »Makranczos hölgy«. De nem eredeti formájában jelenik meg, hanem »A szerelem mindent véghez vihet« vagy »A megzabolázott akaratos« czímen. Mulatságos erkölcsjáték. *Holbein* után *Láng* Ádám. Alaposan elrontott német átdolgozás, de így is a műsor kedvelt darabja volt.¹ Az 1829-iki műsor magyar darabjai a következők (nem említve a névteleneket):

Elías István: Mohácsi csata (írta »hazafíui érzéssel . . .«).

Kisfaludy Károly: Ilka.

Komlóssy Ferencz: A siklósi borzasztó éjszaka.

Szentjóni Szabó László: Mátyás király választása.

Szentjóni Szabó László darabja *Kántorné* javára megy. Az igazgatóság külön figyelmébe ajánlja a »hazafiaknak«. *Kántorné* játéka mindig esemény számba ment, fejjel kimagaslott a többiek közül s oly rendíthetetlen komolysággal vette feladatát, mely könnyüvéru társaira is nagy hatást tett.²

1830. Ezen év műsora igen jellemző és változatos, valamint a szintársulat is ide-oda kóborol az országban. Itt föltűnik az első esztendő ama jellemző sajátsága is, hogy a sok gyarlóság közben a legjava darabok is színre kerülnek, éppen úgy, a hogy a gyöngye társulattól váltak ki színészetünk legkiválóbb alakjai.

A látványosságok most sem hiányzanak. Színre kerül »A pleskei nótárius« újonnan kidolgozva: van benne mindenféle látványosság, bolondok háza stb. »A nótárius *Szamáron* jelenik meg« (márcz. 14.). »Az óriás király« cz. színjátékban farkas szerepel s mivel ez a jelmez költséges, pár krajczárral fölemelik a helyáratat. (május 9.) De az állatkomédiák közt legnépszerűbb lesz a »Joko, a braziliai majom« cz. darab, *Hensler* után egy hazafítól (aug. 27.). Meg is magyarázza a színlap, hogy a braziliai majom az »Oráng-gutáng« (melyet ugyan bajos volna Braziliában találni). Ugyanaz a komédiás játszotta, a ki már egyszer a farkast közmegelegedéssel játszotta. A legérdekesebb látványosság különben Sárospatakon adódik elő a szabad ég alatt: »Báró Egerváry Balázs magyar lovasgenerális«, tábori nagy katonai játék. A kez-

¹ *Bayer* József: Shakespearai nyomok irodalmunkban. (Kisfaludy-társaság évlapjai XXIII. k.)

² *Szigligeti*: I. m.

detét ágyúlövés jelzi, egész tábor vonul föl benne lóháton, a dámák kocsin jönnek. Közben mással is fűszerezik az előadást, tiroli énekesek lépnek föl, kiket a burkus király is szívesen hallgatott (febr. 13.), majd egy *Dalmazzo* József nevű — úgylátszik talján — impreszárió, a ki Fido kutyáját mutatja be (május 21.). Mivel a nyomtatott színlapot nem hazudtolja meg már senki, higgyük el, hogy az okos állat minden deák betfüt ismert, máriást tudott kártyázni akárkivel s e szót »Mann« érthetően kimondta. Abból, hogy a nézőket kéri: hagyják kutyáikat ez este odahaza, kitűnik, hogy négylábu közönsége is szokott lenni az előadásnak az Úr 1830. esztendejében Miskolcz városában.

Szegény színészek a haza históriáját sem hanyagolják el. Fölvonulnak szegényesen jelmezeikben István király, majd Endre, a Hunyadiak (Szilágyi Erzsébet lóháton jelenik meg). Hunyadi János elhunyt már, de szelleme él s nyugodtan pihen, ha látja érdemes unokáit (június 24.). *Dellné* javára »Mária Teréziát« adják s a jutalmazott így ajánlja a darabot: »Nem köthettem kellemetesebb koszorút, mintha a haza történetéből ily példát a dráma kertyén illatoztathatok« (febr. 27.). A leggyakrabban szereplő szerző *Kotzenbue* s mellette a németek több, csekélyértékű színműirója, mint *Ziegler*, *Cuno*, *Bauerle*. Játsszák a *Körner* igen népszerű »Zrinyi Miklósát« is a *Szemere* Pál fordításában. Mint afféle hazafias alkalmi darabnál, számítanak a honfi szív felbuzdulására s ez este a páholyok és zártszékek árát a kegyes pártfogók nagylelkűségére bízzák (ápr. 3.). A műsoron találjuk *Schillert* is. »A haramijákat« adják »Moor Károly« czímmel és a szerző neve nélkül.

Shakespeare három darabjával találkozunk. Az egyik a »Hamlet«, második előadásán »pompás udvari színjátéknak« nevezve. Ezidét *Kazinczy* fordításában adják, a ki a *Schröder*-féle átdolgozást fordította le. Prózai, a darab első felében elég hű fordítás, de annál barbárabbul bánik a végével s Hamletet életben hagyatja. A másik »A makranczos hölgy« másik átdolgozása, czíme: »Ördögűző Fábíán« vagy »A megzabolázott akaratos«. Ez már két kézen ment által, a német *Schink* J. F. dolgozta át először, az övét meg *Scherer* György, a ki magyar köntösre fordította s a Petrucchio nyakába is huszár-mentét kerített. Így lett belőle Fábíán huszárkapitány. Érdekes a két átdolgozás közti finom

árnyalat: *Holbeiné* azon alapszik, hogy »A makranczos hölgyet« is szelíd hitvestárrsá teszi a szerelem, míg a *Schinké* szinte középkori módon brutális, itt a férjnek az asszony rossz szellemét kell kikergetnie belőle. A harmadik darab a »Sok hühö semmiért« »Az egymást bosszantók« cím alatt. *Beck* Henrik német átdolgozásából készítette *Benke* József. (Mindkét színmű névtelenül szerepel.)¹

A magyar darabok:

Dugonics András: Bátori Mária. (A színlap megjegyzi: közkívánatra. Kétszer.)

— Matskási Juliánna vagy Az arany perecek.

Fejér György: Rang és természet. (A színlap illő módon megfőtisztendő-urazza az érdemes szerzőt. A drámát pedig így ajánlja: »A Tüzelme ezen rajzolatban a characterek helyes festése mellett 24 óra alatt megfutja a Dramaturgia nagy tengerét.« Kétszer adják.)

Glück Aloiz József: A kecskeméti familia Bécsben.

Katona József: A borzasztó éjféli (Lucza széke).

Külényi Dávid: Thurzó Szaniszló.

Kisfaludy Károly: Az újmódi leánykérők (A kérők).

— Ilka.

— Vidor (A hűség próbája).

Komlóssy Ferencz: A siklósi borzasztó éjszaka.

Kossuth Lajos: András és Béla vagy Korona és kard. (Kétszer.)

Láng Ádám: A kísértő fehér szűz.

— Mátyás deák és a cinkotai deputatio. (Kétszer.)

Péry Ignác: Báró Egerváry Balázs.

Wándza Mihály: Fernando és Eugénia. (Kétszer.)

— Zöld Marci.

— és *Külényi* Dávid: Hunyadi László halála.

Mindezek között a legérdekesebb *Kossuth* drámája. A »Honművész« kritikusa kifogásolja a darab szerkezetét, dagályos és néhol — épen ellenkezően — köznapi nyelvét.² Mi nem vehetünk hozzá drámai értékéhez. Meseje mutatja, hogy a kor szokásos hazafias páthosza lobogott benne s valószínű, hogy *Kossuth* még távolról se volt az a ragyogótollú író, a ki később lett. Mikor ez ifjúkori munkára figyelmes lett *Váli* Béla, kérdést intézett

¹ *Bayer*: I. m.

² 1833. ápr. 25.

*Kossuth*hoz. Az ősz hazafi már régóta Turinban élt, ragyogó és viharos pályája után a természet vizsgálatába merülve. Már nem is emlékezett, hogy a huszonnyolcz éves ügyvéd drámát is írt valaha.¹

1831. Évről-évre fogynak a névtelen darabok. Ezen esztendő több érdekes újdonságot hoz. Az újévet nagy »allegóriai rajzolat-
lattal« ünneplik meg »A három század« czímmel, melyben az 1731., 1831. és 1931. éveket mutatják be. Az utolsóban levegőben repülnek az emberek. Nemsokára ezután búcsut vesznek Miskolcztól, a mit a színlap a maga módján jelez. »A válás iszonyú fájdalmait« emlegetik. Debreczenbe, majd tovább viszik műsorukat, mely tele van *Kotzebue*val. Ez években az előadásoknak körülbelül tíz százaléka *Kotzebue*. *Ziegler* mellett különösen *Holbein* és *Weissenthurm* Johanna darabjait adják, majd *Raupach* is műsorra kerül. Ez évben találunk már egy-két francia vaudeville-t is melyet a színlap »érzékeny rajzolatnak« nevez. Akad értékesebb is. Január 10-én kerül színre *Grillparzer* »Ósánya« című szomorújátéka, mely még sok estét fog betölteni. A nagy író ifjúkori műve, a német romantika háborzongató darabja, ám a hogyan a kísérteties hangot megüti, a jövőndő kiváló drámaíró érezteti már. A hatásvadászó szörnyűségekkel ellentétben eljátszszák *Metastasio* »Achilles Scirusban« című színművét, mely csupán költői hatásra törekszik. A *Kazinczy* fordításainak egyike ez, melyekkel a lelkes férfiú műsört akart teremteni. S hogy a jó miskolcziakat ne hozza zavarba a sok görög vitéz, a színlap elmagyarázza nekik a trójai háborút. Játszották *Goldonit* is, »A két úr szolgáját« *Sághy* Ferencz fordításában. A legérdekesebb új darab a *Calderoné*: »Az élet csak álom«, »költeményes nézőjáték«. Erről is le van tépve az eredeti köntös, *Vest* bújtatta németbe, Roderichnek keresztelvén el a hősét s a mi színlapunk *Vestet* is nevezi szerzőül. Fordította *Déry* István. *Shakespeare* két darabbal szerepel: a »Hamlettel« s a »Makranczos hölgygel« — ez utóbbi mind a két átdolgozásban. Míg a *Holbein*-féle az átdolgozó nevét viseli, az »Ördögűző Fábián« *Shakespeare*t vallja íróul.

Ez év magyar darabjai:

Bárány Boldizsár: Jezid Ildirim.

Dugonics András: Bátor Mária.

¹ *Váli* Béla: *Kossuth* Lajos »nemzeti drámája«. (»Magyar Szalon« 1888.)

Gombos Imre: Szent a törvény, szent az esküvés.

Horváth Elek: Németújvár ostroma.

Katona József: Lucza széke. (Névtelenül.)

Kisfaludy Károly: A leányörzök.

— Csalódások. (»Remekjáték«, írta néhai tek. Kisfaludy úr.)

— Ilka.

— Vidor. (Hűség próbája.)

Kisfaludy Sándor: A lelkes magyar leány.

Kossuth Lajos: András és Béla. (Kétszer.)

Kovács Pál: Magának akart, másnak kért.

Láng Ádám: Genovéva.

— Mátyás deák. (Kétszer.)

Wándza Mihály: Orpheus és Euridice. (Ez nagyobb apparátussal ment. *Schmidt* János írta a zenéjét. Nagy decoratiói miatt föl-emelt helyárrakkal adták.)

Eredeti, a mit a *Gombos* Imre drámájával tesznek. A színlap elmondja, hogy ez igen jeles mű, de az ötödik felvonásán sokan megütköztek. Természetellenes, hogy a fiú tulajdon apját ölje meg, mint *Grillparzern*él, vagy *Müllnern*él s azért e felvonást *Kilényi* Dávid átdolgozta.

1832. Ez esztendőben kezdik adni a *Birch-Pfeiffer* *Charlotte* darabjait, kinek népszerűsége a *Kotzebuét* közelíti meg. A külső hatás titkait el tudta lesni, de összes érdeme ebből áll. Tehetségtelenebb írónak talán soh'se volt ekkora hatása. Nem kárhozzatjuk érte a magyar színpadot, a német színpad bűne volt, attól került hozzánk. A legnépszerűbb darabja »Szapáry Péter«. A címszerepet versenyezve játszsza *Fánccsy*, *Bartha*, *Egressy*. Mennyire gyermekkorát éli még a magyar dráma, hogy idegen írókra szorultak, a kik a magyar hősöket színpadra vigyék. A »Szapáry Péter« mellett a »Quasimodo« állandó műsordarab. Olyan ez utóbbi, mint a *Raupach* »Molnár és gyermeke«; csodaképen nem tűnik le a műsorról, mai nap is találkozunk vele. Eltűnt világ színlapjaiban lapozunk, sok egyértékű társából csak a színlap maradt meg emlékül és e kettő él. Ez évben találkozunk *Scribe* egy darabjával is, »Yelva, az orosz árva« címmel, a ki nemsokára szintén a legnépszerűbb szerzők egyike lesz.

A klasszikus írók közül *Calderon* darabja már az író nevének szerepel. Elég szépen vannak képviselve a németek. *Schillernek* három darabját állítják be a műsorba: »Az orléáni szüzet«, »A messinai menyasszonyt« és a »Fortély és szerelmet«. Ezek-

hez járul *Lessing* »Galotti Emiliája« és *Grillparzer* »Sapphója«. E legutolsó a *Kántorné* érdeme, az ő ambíciója e gyönyörű szerep, e klasszikus szoborra emlékeztető tökéletességgel megalkotott hősnő. *Kántorné* Sapphója azon alakítások közül való, a melyek híre annyira elterjed a késő időkig, hogy a korabeli legjava alkotások közé sorolhatjuk.

Shakespeare-től a »Hamletet« adják s a »Macbethet«. *Éder* György fordítja¹ s *László* József javára kerül színre, a ki Malcolm királyfit játszsza, a Nemzeti Színház későbbi híres bonvivantja, eleven, friss temperamentum, vígjátékra született, de komoly darabokban is ügyesen, bár kevés mélységgel játszotta a szerelmes szerepeket.² Macbethet *Újfalusy* játszsza, Macduff-öt *Fáncsy*. A színlap egyike a legmulatságosabbaknak. Az emberi lélek legmélyebb régióiba lépünk belé, nehéz álom ez Skócia hegyeiből s *László* imígy ajánlja be Sárospatak közönségének: »Schakespeare porai a' földbe, melyen és hová Költői Lelke e' mai történetet festette, több Századok óta nyugszanak már; de Emléke Játékszini Darabjaiba (melyek közzül honni nyelvünkön tsak *Hamlet* és *Macbeth*hez van szerentsénk) halhatatlan fénybe díszlik, mint virág, sirja felett, melyet nem szakaszthat le az idő hosszú sora. — Fentebb ihletű Lelke Játékaihoz is, többnyire, más világból költsönözött személyeket, melyeknek e' mai Darab negyedik Felvonásába mulhatatlanul szükséges ábrázolására elkerülhetetlen megkívántató *Bübáj Lámpát* (Laterna Magica) minden műszereivel megszerezvén, bátorkodom Nagyságtokat figyelmetessé tenni a' negyedik Felvonás utolsó Jelenéseire; a' midőn a' varázs Barlangba a' Thrónusra és gyilkosságra tsak az intselkedő Fúriák bübajos igézeteik által tsalatott Király és a Nézők szemei előtt is, az általa megöletett 6 koronás árnyékok egymás után, különböző színekbe, a' legkissebb kiterjedés és legnagyobb messzeségről, embernyi nagyság és kézzelfogható közelségre nevekedve, láthatóképpen fognak megjeleni: éppen olyan móddal, mint a' hogy ezen megfoghatatlannak tetsző mutatványt, ezelőtt néhány évvel Opticus Vieland Úr a' Fehér Ló Vendégfogadóba előadta.

¹ *Bayer* e fordítást név szerint nem említi. I. m.

² *Vörösmarty*: Dramaturgiai lapok. Összes művei VII. k.

Én nékem, a' mai Játék darabbal reménységeimet, a' padlazon életemmel, 's szíves szorgalommal egyesített örökös szolgálatomat, Nagyságtoknak, a' Nagy Érdemű Községnek ajánloni, szentelni, van szerentsém elkötelezett legkissebb szolgáljak László«. A tragédia »varázsdramának« van nevezve s a személyek utolsója: »Banko Lelke, az asztal felett, a' Trónusonnn«.

Dugonics András: Bátori Mária.

— Berényi Jolánta. (Kún László. Név nélkül.)

Kisfaludy Károly: A leányörzö. (Kétszer.)

— A tatárok Magyarországon.

— Az újmódi leánykérők. (A kérők. Kétszer.)

— Csalódások. (Kétszer.)

— Három egyszerre. (Kétszer.)

— János kulacsa. (Mátyás deák.)

— Kemény Simon.

— Stibor vajda. (Kétszer.)

— Szeget szeggel. (Háromszor.)

Kisfaludy Sándor: A lelkes magyar leány.

Komlóssy Ferenez: A siklósi borzasztó éjszaka.

Telepi György: A hivatlan képviselő. (Kétszer.)

Kisfaludy Károlynak kilencz darabja szerepel, némelyik több estén is. Hosszú időn át a legkedveltebb magyar színműirő; egyszerű, jóízű játékaival mulatott a közönség; a színészek szerették, mert hálás szerepeket írt. »Stibor vajda« előadásánál a színház ártatlan önérettel dicsekszik, hogy ezt a drámát előadták már Bécsben is, Párisban is. Említést érdemel, hogy *Katonát*, a »Bánk bán« ezidétt még ismeretlen szerzőjét egy *Weisenthum*-darab színlapja úgy tiszteli meg, hogy »fordította T. *Katona* József úr, több jeles darabok szerzője«. A többi sügőkönyvekkel együtt ott vándoroltak az ő darabjai is, a ki valaha szintén járta a színészek vándorútját.

1833. Budán az ország szívében már jelentős a társaság. A kezdetleges viszonyok mellett jelentkezik némi művészi összjáték. Szeptember 23-án a *Körner* »Zrinyije« van színen. Másodszor van kitűzve, mert a multkori játékot elrontotta az esőszakadás. *Kántorné* javára megy, a ki Zrinyinét játszsza, Zrinyit *Bartha* kapja mennydörgő hangjával és hatalmas egyéniségével, a szultánt *Megyeri*, kortársai szerint a legnagyobb jellemzők egyike; *Juranicsot* *Fánacsy*, Lévi orvost *Telepi*, a kitűnő epizód-színész.

Külön felhívják a figyelmet a bán menyegzői pompás öltözetére, a mit a társaság iránt viseltető különös tekintetből *Kostyal* Ádám pesti polgár készíttetett. A művész arcsképe fönmaradt, délczeg hatalmas alak, büszkén hátraszegett fővel, merész tekintettel. Az ékes mente, a sujtásos köntös már régen a molyok fogára került, de a hazafi ajándékaról megemlékezünk, ki a szegényes ruhatárat gazdagította.

A zenekarra is kezdenek nagyobb gondot fordítani. Egy győri színlap (augusztus 20.) hangversenyt hirdet, melyen *Rossini* mester gyönyörű dallamait éneklük a »Tancredból« és az »Othellóból«. *Schiller* darabjai közül ujonnan kerül színre a »Fiesco«, *Goethetől* a »Clavigo« a *Kazinezy* fordításában. »Az élet álom« mellett egy másik spanyol klasszikus is műsorra jut, a *Moreto* »Donna Dianája« *West* fordítása nyomán esztendőkön át kedvelt darabja lesz, a *Lendvay*-pár és *László* egyik legjobb szerepe. *Shakespearétől* csak »A szerelem mindent tehet« fordul elő.

Az esztendő magyar termése:

Bárány Boldizsár: Sajdár és Rurik.

Csipáky József: Zoltán, Árpád fia. (Háromszor.)

Dugonics András: Batori Mária.

Fáy András: A régi pénzek.

— Két Báthory. (Kétszer.)

Katona József: Hédervári Cecilia (Aubigny Klementin).

— Luca széke.

Kisfaludy Károly: A kőrök.

— A pártútók.

— Csalódások.

— Három egyszerre.

— Ilka.

— János kulacsa. (Mátyás deák.)

— Stibor vajda.

— Vígjáték.

Kisfaludy Sándor: A lelkes magyar leány.

— Az emberszívnek örvényei.

Kossuth Lajos: András és Béla.

Kovács Pál: A zsvány.

Székrenyessi: A véletlen úrrá Ievés.

Telepi György: A hivatlan képiró.

Tóth Lajos: Az álpesi kőszirten épült rablóvár.

1834. A német műsor divatos írói immár teljes számban szerepelnek, így *Halm* s a két népszerű bécsi író: *Raimund* a

maga limonádézű, de legalább nemesebb irányra törekvő tündérjátékaival s *Nestroy*, a karzatok e vérbeli írója, tipikus bécsi, harsány kedvével és nyers ötleteivel. »Lumpaci Vagabundus« soká műsoron maradt s kedvencz szerepet adott *Barthának*, a ki a víg hangnemben is valami csiszolatlan őserővel tudott játszani, a mit folyton hangos kaczagás kísért. Az ephemer-értékű német darabok mellett a német drámairodalom egy gyönyörű virágát is átplántálják a magyar színre. *Kleist* »Heilbronnai Katinkáját«, bár ezt sem eredeti formájában, hanem *Holbein* színrealkalmazása után fordította *Komlóssy*. Katinka bájos szerepét *Lendvayné* játszsza, a darab színén van a Nemzeti Színház első éveiben is, de ez az első és egyetlen *Kleist*, a mit magyar színén adtak s ezt se hosszú időn keresztül.

Érdekes, hogy ez években a *Goldoni* darabjai is kedveltek, a »Két úr szolgáján« kívül »A fogadós« s »A házasságszerző« szerepelnek több estén. A későbbi években ez ötletes, kedves író lekerül a műsorról. Egy igazi klasszikus vígjátékkal is szaporodik a műsor, a *Beaumarchais* »Figaro lakodalmával«. *Junger* átdolgozása szerint adják, név nélkül, de a személyek sora kétségtelessé teszi, hogy a *Beaumarchais* vígjátékáról van szó. *Telepi* mulatságos Figaro lehetett, bár kétséges, hogy volt-e benne elég francia finomság. *Beaumarchais* szellemének borotvaélet a kettős fordítás bizonyynyal csorbává verte. Szerepel még egy Don Juan-travestia s egy »Doctor Faust« cz. dráma, de a színlap nem ad közelebbi fölvilágosítást. *Molière*-től »A botesinálta doktort« adják *Kazinczy* fordításában.

*Shakespeare*től játszsza az »Egymást bosszantókat«, a »Hamletet« s a »Macbethet«. De már eltűnt előbbi torz köntöse, a *Döbrentei* verses fordításában adják, mely azon kor legjobb fordításai közül való. A színlapról se vigyorognak a kísértetek s az előadás is érdekes lehetett, mert *Kántorné* Lady Macbethjét egyik legjobb szerepéül említik s *Bartha* játszotta a hőst.

Mint érdekes estét említhetjük a márczius 23-ikét, a *Pályné* jutalomjátékát. Hangverseny (a színlap szerint »hangászat«) *Kacziáner* Károly hannoverai operaénekes vendégszereplésével (ki a magyar nemzet iránti tiszteletből lép föl) s igen jó műsorral: *Mercadante* és *Rossini* operáiból is énekelnek részletet, sőt *Mozart* »Varázsfluvólájából« éneklí Sarastro áriáját *Bartha*. Mert

még külön énekes-személyzetről szó sincs s a kinek az Úristen hangot adott, vígan vállalkozik a legnehezebb áriák éneklésére is. Egész operát is találunk a műsoron, a *Meyerbeer* »Ördög Róbertjét.«

A budai színtársulat ez évben örömmel látja, hogy a farsangi megcsappant látogató közönség mellett is jól megy a színház. A színlapon is megjelentik ezt a hazafi közönség buzdítására. Szemük úgy tekint az állandó színház felé, mint az igazhívó muzulmán Mekka felé. . . Talán még megérik. E jelentés oly jellemző, hogy érdemes a közlésre: »Örömmel jelenti a' tekintetes Pest Vármegye részéről lévő igazgatóság, hogy *fővárosunkban* álló nemzeti játékszínünk, mind eddig rendben tarthatta magát a' folyt bérletekből 's így a' tisztelt ns. Vármegye járásaiból gyűlt segedelempénzhez nyulni még épen nem kellett. A' mult octóberi, novemberi jövedelem' feleslege pótolta a' farsangi hiányt. Egyébiránt ns. Buda városából is kedvezőleg jelent meg folyvást a' nagy érdemű közönség. És ha majd a' Duna hídja könnyen ereszti által ns. Pest városának is Magyarait, nincs kétség, hogy a' két városból divatozó folyamat ne eredne.

E' februariusi 1-ső 's majd a 2-ik bérletszűnés, azért még az igazgatóság pénztáráé, mivel a színészek jutalomjátékai tulajdonképen Mártiusban kezdődnek. Egyébiránt hiszen minden jövedelem egy köz szándék létesítésére fordíttatik, nemzeti játékszínünkére, mellyet már most csak el nem ejtünk.« (febr. 20.)

Ez évi magyar darabok:

Bárány Boldizsár: Sajdár és Rurik.

Dugonics András: Bátor Mária.

Farkas József; Asszony esztrenga.

— Véletlen vőlegény.

Katona József: István, magyarok első királya

— Szentgyörgyi Cecília (Aubigny Klementin).

Kisfaludy Károly: A kérők.

— A leányőrző. (Kétszer.)

— Csalódások.

— Hűség próbája.

— Ilka.

— Nem mehet ki a szobából.

— Vigjáték.

Komlóssy Ferencz: A siklói borzasztó éjszaka.

Munkácsy János: A garaboncás diák. (→Első eredeti magyar paródia.«

Négyszer.)

Szőllősy Lajos: Nagydai lakodalom.

Vörösmarty Mihály: A kincskeresők.

— Várnász.

Figyelmet érdemel a »Várnász« előadása. Külön fölhívja a társaság a közönség figyelmét, mint az Akadémia pályakoszorúzott darabjára. Többszöri előkészület után mindent el fognak követni a sikerért — ígérk. A körülményekhez képest elsőrendű szereposztással is adják: *Bartha* játssza Telegdit, *Megyeri* a remetét, a délczeg *Lendvay* a szilaj Koltát, Lenkét *Parázsoné*, Banót *Fánccsy* és Kuvikot *Telepi*. Az egykori tudósítás nagy sikerről számol be s főleg *Fánccsyt* dicséri, ki nagyon szépen, értelmesen szavalta *Vörösmarty* gyönyörű sorait.¹

1835. Ez esztendőben *Fánccsy* ismét vándorol: megfordul Kassán, Nagyváradon és Temesvárott. Viszi magával diadalmas új szerepét, Banó diákok. Mindenütt a »Várnász« a jutalomjátéka. A kassai premierre színlapja nemzetiszínű. *Fánccsy* a közönség figyelmébe ajánlja, de már egész egyszerű szavakkal, nem a régi jutalomjátékok lehetetlen stílusában. Telegdit *Czelesztin* adja, e híres színpalhasogató hősszínész, míg Lenke szerepében a fiatal *Laborfalvi Benke* Róza arat sikert. A közhit az, hogy *Vörösmarty*nak nem voltak színi diadalai. A »Várnász« előadásai fényes czáfolat. Diadallal járja be a fővárosból a vidéket s a koszorúból juttassunk egy levelet *Fánccsynak*, mert megérdemli. Manapság sikert aratott darabot egyre-másra játszanak, de a 30-as években még máskép állt a dolog. A közönségnek folyton új kellett, azért olyan változatos a műsor. S mivel ez esztendőben egy darab se éri el a »Várnász« előadásainak számát, bizvást följegyezhetni az eredményt.²

A »Várnász« diadala a kor ízlésének megfordulását jelenti. A francia romantika kezd előnyomulni. *Kotzebuet* ugyan most is gyakran adják, de jelentékenyen kevesebbszer, mint az előbbi években. Egészségesebb és föltétlenül költőibb irány ez. Kalandos mesék, élére állított helyzetek, de tüzes, lobogó érzések és nemes szenvedélyek. Scribe mellett színre kerül *Dumas* »Szaracén«-ja,

¹ »Honművész« 1834.

² Erre már *Bayer* József mutatott rá: »A »Várnász« első előadásai a vidéken« cz. cikkében. (»Irodalomtört. Közlemények« 1904.)

vérbeli romantikus dráma, hatásos szerepekkel, majd a nagymester, *Hugo Victor* »Borgia Lucretiája«. A romantika kék virága helyett a piros hajt ki.

Operákat is gyakrabban játszanak már. Előadják *Mozart* »Tündérsipját« (»Varázsfuvola«) nevető, életörömet árasztó muzsikával és eszeveszett librettójával s a kassaiak élvezhetik kedvenczüket, *Dérynét*, a mint szívhez szóló, ezüst hangján éneklő Pamina áriáit. A legkedveltebb opera ez években *Hérolde* élénk, frisstem-pójú daljátéka: »Zampa« vagy »A márványara.« A kótái régóta a lomtárban hevernek, de emlékét megőrizte egy vendéglőczímer egyik legnépszerűbb vendéglőben a budai oldalon.

Shakespearétől csak »Hamletet« játszsák ez évben.

A magyar darabok sora:

Bárány Boldizsár: Szittyá magyarok kiindulása Ázsiából.

Csipáky József: Zoltán, Árpád fia.

Fáy András: A régi pénzek.

— Két Báthory.

Jakab István: Falusi lakodalom.

Kisfaludy Károly: A kérők. (Kétszer.)

— A leányörzö.

— Csalódások.

— Iréne.

— Stibor vajda.

— Szeget szeggel. (Kétszer.)

— Vigjáték. (Kétszer.)

Kovács Pál: A koldúsleány.

— Magának akart, másnak kért.

— Mátyás király Pozsonyban.

Láng Ádám: Mátyás deák.

Munkácsy János: A garaboncás deák. (Négyszer.)

Pergő Czelesztin: Toldi Miklós.

Vörösmarty Mihály: A kincskeresők.

— Várnász. (Ötször.)

1836. *Fáncsy* debreczeni tartózkodása idején a színlapokon több ízben találjuk az *Arany* János nevét. Nem nagy szerepek után áll: pl. inas, 1. gavallér, 4. paraszt stb. Ekkor állt be *Arany* színésznek, de sehogy se tudott érvényesülni. Része lehet ebben igénytelenségének éppen úgy, mint a véletlennek. Önéletrajzában — és ez az egyetlen dicsérő szava magáról — említi, hogy szép, csengő hangja volt; a »Bolond Istók«-ban egy mellékszerepben

aratott sikeréről is beszél, de azt is mondja, hogy erővel a divatos ál-páthosra akarták szoktatni s végkép a párszavas szerepekre szorították.¹ Ime legnagyobb költőnk aktorságának emlékei.

A romantikus darabok mind nagyobb tért hódítanak. *Scribe* sok estét tölt be, nemkülönben *Dumas*, a kinek híres »Korona és vérpadját« ez évben illesztik a műsorba, melynek Ethelwoodja parádés szerep lesz. *Hugótól* a »Tudor Máriát« és az »Angelót« hozzák színre. A *Dumas* ügyes s a *Hugo* költői drámái mellett a romantika polyvája és szemetje is kezd belekeveredni, mint a *Des Arnold* és *Fournier* »Vasálorczája« (ford. *Garay* János), hogy még évtizedekig rettegtesse a vidéki közönséget, mikor a nagy *Hugo* darabjai a Nemzeti Színházban már csak ünnepnapon kerülnek színre.

Schillertől Debreczenben kerül színre a »Stuart Mária« *Déry* szabad fordításában, melynek stílusához hozzávethetni a hirdetésből, hogy az utolsó jelenetben néma ábrázolatban Mária fővételét is láthatni, a mit Leicester képzeletében lát. A budai színpadon pedig *Gozzi* után írt kedves mesejátékát, a »Turandot«-ot adják, de ezt már *Gáthy* János verses fordításában. *Molière*-től szerepel »A botcsinálta doktor«. *Kazinczy* magyarítását még egyszer megdolgozza *Balog* István. *Shakespeare*től adják a »Szerelem mindent tehet« cz. átdolgozást és »Hamletet«, a dán királyfi szerepében ezúttal *Egressy* Gábor lép föl.

A budai társaság műsorában az operák is kezdenek tért foglalni. A gyér műsor határozottan elsőrendű. *Auber* »Fra Diavolója« mellett játszották *Rossini* »Tancredját« s ma is kedvelt, gyönyörű, igazi olaszos »Sevillai borbélyát« (Jellemző a színlapon, hogy *Egressy* Benjámin, mint kezdő színész, Figarót énekelvén, a közönség kegyes elnézéséért esedezik) s e mellett a német zene egyik el nem avuló remekjét, a *Weber* »Büvös vadászat«.

A magyar darabok ez évben:

Babócsai István: Vigkedvű Mihály.

Bárány Boldizsár: Sajdár és Rurik.

Dugonics András: Batori Mária. (Kétszer.)

Eötvös József: Bosszú.

Fáy András: A régi pénzek.

¹ II. é. 62—97.

- Jakab* István: Zsarnok apa. (Kétszer.)
Katona József: Bánk bán.
Kisfaludy Károly: Stibor vajda.
 — Szécsi Mária.
Kovács Pál: Magának akart, másnak kért.
Máczay Imre: A számkivetett magyar.
Munkácsy János: Garaboncás deák. (Négyszer.)
Szentjóni Szabó László: Mátyás király választása.
Szabó Pál: A magyar külföldön.
Szigligeti Ede: Dienes.
Telepi György: A hivatlan képiró.
Tóth Lőrincz: Átok.
 — Ekebontó Borbála.
Vörösmarty Mihály: A fátyol titkai. (Kétszer.)
 — Várnász.

A »Bánk bán«, mióta *Egressy* művész szeme kiemelte az ismeretlenségből, ha szórványosan is, elő-előfordult. Már ragyogott, mint a nemes gyémánt, de még nem ismerte föl mindenki. Ezen előadása kitünő szereposztásban történt: Bánkot *Bartha*, Gertrudist *Kántorné*, Melindát *Lendvayné*, Peturt *Szentpétery*, Ottót *Egressy* és Biberachot *Megyeri* játszása. *Szigligeti* »Dienesé« is esemény: második darabja és első sikere ez írónak, ki egykoron a Nemzeti Színház legtermékenyebb írója és vezetője lesz. Még fiatal ember, a romantika felé csapong s a színműíró koszorúja mellé a színészet is akarja tűzni. Ezidétt még játszik nagyobb szerepeket is (Pl. »Az élet álom«-ban Astolfót), de itt rövidesen a háttérbe szorul.

1837. Az öt hónap műsorán a következő magyar darabok szerepelnek:

- Bárány* Boldizsár: Sajdár és Rurik.
Csató Pál: Fialat házások.
Dugonics András: Bátor Mária.
Gaál József: A király Ludason.
Kisfaludy Károly: A kérők.
 — A leányórző.
 — A pártütők.
 — Csalódások.
Munkácsy János: Garaboncás deák.

A színtársulat ez idő alatt megerősödött, a legjava tagok egy helyre tömörültek. Műsorukat változatossá igyekeztek tenni,

tömerdek darabot fordítottak le jól-rosszul; nem hiányoznak sohasem a klasszikus írók s már van eredeti drámairodalom is. Minden megért az állandó színház számára.

Az augusztus 22-ki színlap piros betűivel kegyeletes emlék. *Vörösmarty* »Árpád ébredése« a legszebb alkalmi költemények egyike. Mosolygunk a naiv helyen, ahol az egyik ifjú társait tisztességes magaviseletre inti a színházban, de lelkesedés és megindulás fog el, ha olvassuk Árpád és a költő dialógját, mert végigrezeg benne a kor összes bánata és minden reménye.

* * *

A Nemzeti Színház eleinte Pesti Magyar Színháznak nevezi magát. 1840. augusztus 8-ától viseli a Nemzeti Színház nevet. Páholyait 5 és 4 frtért adja, a többi jobb helyek 1 frt 30 kr. és 1 frtosak. Igazi európai kényelemről még nem lehet szó. Jellemző, hogy a közönséget azzal biztatják, hogy a színház a »lehetőségig« fűtve lesz. Csak 1843-tól fűtötték a színházat télen minden nap. A hazafiság s a jóakarát elnézte a kényelem hiányát. A 40-es évek elejétől különben a színlapnak is jobb formája lesz, elmaradnak róla a különböző magyar- és németnyelvű hirdetések. Szünet nincs, játszanak egész éven keresztül. Egy hosszabb szünet van s az szomorú emlékű: az 1838-ki árvíz okozta.

Ez esztendőк anyagát nem ismertetjük részletesen, mert jó-részt ismerős és feldolgozott anyag. A színház műsora a kor színvonalán áll s ez elég nagy dicséret. A látványosságok vásári hirdetése még itt-ott kísért. Majom-darabja is van még a nemzeti színháznak három, de az egyik a *Nestroy*-é, a jó bécsi közönség kedvenczéé. A *Hugo* drámáinak nagy tér jut s ezek szereposztása kiválóan gondos. Olyan művészek, mint *Egressy*, *Lendvay* játszzsák a »Borgia Lucretiában« Gennaro barátait. Feltűnő, hogy a spanyol klasszikusok milyen kedveltek: »Donna Diana« *Moretótól*, »Az élet álom« *Calderontól* és »Sevilla csillaga« *Lope de Vegától* sűrűn fordulnak elő. E legutolsó *Fánccsy* fordítása s az ő kedvenc szerepe a Don Sancho Ortizé. *Shakespeare* elterjesztésében *Egressy*-é az oroszlánrész. A régi fordításokat újak váltják föl: főkép a *Vajda* Péter s maga *Egressy* fordításai, melyek legalább hűségre törekszenek. A *Kazinczy*-féle megcsonkított »Hamlet« is eltűnik. *Egressy* külföldi utazása és annak következtében történt betegsége

anyagi veszteségeit az igazgatóság jutalomjátékkal kárpótolja s a jeles művész »Othellót« választja. Az eredeti műsor élénkítése hozza előtérbe *Szigligetit*. A színlap szükségesnek tartja külön megemlíteni, hogy a jövedelem egy része »a szerző jutalma«. Operát átlag kettőt adnak hetenként, kiváló gondos kiállítással. Az egykori lapok tele is vannak panaszszal, hogy a drámát hanyagolják el miatta.

A vendégszereplések között érdekes Löw Lajosé, a Burgszínház tagjáé, a ki szívességből lép föl. E műélvezet mellett a régi divat emberei láthatták *Czelesztint* is tombolni és dühöngeni a Schiller »Haramjában«, még pedig egyszerre Moor Károly és Moor Ferencz szerepében. Azt hiszi az ember, hogy ez lehetetlen, pedig nem. A hősnek s az intrikusnak valóban nincs közös jelenete. A híres *Czelesztin* játéka mutatványnak elég érdekes lehetett s hatalmas fizikum tanubizonyságát adta, de művészi eljárásnak, aligha mondható.

1840. január 4-én és 11-én a zenekedvelőknek volt ünnepe. Liszt Ferencz tartott hangversenyt a Nemzeti Színházban. A mestert szépen jellemzi, hogy első hangversenye jövedelmét a színháznak, a másodikét a fölállítandó konzervatóriumnak szánta. Tartottak hangversenyt (akadémiát) különben a leendő nyugdíjintézet javára is. Valószínűen Lisztnél is nagyobb közönséget vonzott az *Elszler* Fanny tánca. Legalább a színlap előre figyelmeztet, hogy a zártszéktulajdonosok jöjjenek jókorán, nehogy a tolongás miatt be ne juthassanak (1844. jún. 2.). Állóhelyet t. i. annyit adtak el, a mennyi elkelt.

Két ízben kegyeletes ünnepély színlapját is találjuk a többi között. Egyik 1842. május 5-én Láng Ádám János aggszínész jubileuma. A színházat teljesen kivilágítják s a színlap közli Láng első fölléptének színlapját is 1792-ből. Valóban félszázados vándorélet a magyar nyelv szolgálatában nem volt csekélység. *Szigligeti* írta az ünnepi prólógot. Ez év utolsó napján a »Peleskei nótáriust« adták, *Szentpétery*, a kedélyes apák kitünő személyesítője viselte Zajtay uram maszkját, de mindenkinek eszébe jutott az igazi a felejthetetlen nótárius: *Megyeri* Károly. Két estét szántak az ő emlékének: egyik a művész árváit, másik a siremlékét illette. Élte javában dőlt ki az érdemes ember, nem sokkal azután, hogy megérte az állandó színház felállítását. A megnyitó estén Belizár

sisakját és pallosát viselte. Ambíciója a drámai szerepek felé vitte s jellemző ereje itt is megállta helyét, de míg tragikai képességét csak a színlapok jelzik, komikai erejét a *Vörösmarty* tolla örökölte meg.¹

Fánacsy ez években már mint intrikus és jellemszínész szerepel, bár esetről-esetre szerelmes szerepet is játszik. A kritika néha kifogásolja hidegségét. Lehet, hogy e hidegséget ma előnyére tudnánk be. *Shakespeare* drámáiban ő játszsza Jagót, Shylockot, Claudiust. *Vörösmarty* főképen két szerepében dicséri: *Hugo* »Angelójában«, mint Homodei egyre jobban kidolgozza szerepét s metsző értelmességgel mondja el a kém mondanivalóját; a »Fiesco« Muley Hasszánját pedig tökéletesnek mondja.² Ha Kolozsvárra, Debreczenbe megy, azért inkább a daliás szerepeit választja; a szaracént, Don Sanchót, Percivalt.³

E vendéjátékok színlapjai is ott vannak a többi között. 1844. január 15-én Debreczenben Shylockot játszsza. E színlapon olvassuk, hogy »*Petőfi* úr, színészi pályára menendő ifjú a jelölt szerepet próbatétül választván, a közönség kegyes részvételére ajánlja magát«. A jelölt szerep a marokkói hercegé, kis szerep, de a színészek előtt kedvelt, mert Portia kezét keletiesen színes nyelven, titáni kijelentésekkel kéri meg. Bizonyjal jó alkalmat adott *Petőfi*nek, hogy megmutassa, mennyire nem termett a színjátszásra. Gyűjteményünkben van *Petőfi* utolsó kísérletének emléke is: »A szökött katona« ez évi október 12-iki színlapja, a mikor Gémesi jegyzőt játszotta. Kudarcza az irodalomtörténetből ismeretes.

Kár, hogy ez érdekes gyűjtemény csak 1844. végéig terjed. Az ilyen gyűjteménynek becse évről-évre nő, annál is inkább, mert magának a Nemzeti Színháznak sincs teljes színlapgyűjteménye megnyitástól kezdve. A Múzeumé 1844-ig csaknem teljes. Egy-kettő hiányzik ebből is, vagy elkallódott annak idején, vagy rosszindulatu kéz csonkította meg. Az emlékek kegyeletes gyűjtője lépten-nyomon szembe kerül a barbár látogatóval. Herostratos csak egy volt, de apró utódai, fájdalom, még mindig vannak.

¹ *Szigligeti*: I. m. — *Vörösmarty*: I. m.

² I. m.

³ *Halm* »Griseldis«-ében.